

ser. 47^u

M.E.Ledwaba: 3/11, PPR.

134/11

Burial customs.

Sexaxešo: Polokô ya Mohu...

b
1
b.

1

0-16

Kxalê ba-xešo xe motho a hwile xo be xo ~~hnxp~~ hlompya xa-xolo. Xe mokxalabyê a tloxile ka motseng xoba motho ofe le ofe, xo be xo tsebiša metswallê ka moka. Xe ba tsebišwa xo thwe: "Bolwetši bo ~~x~~ xotše." Mme ka xo r'yalo, xo bolêlwa xore o tloxile.

Xe ba se no xo kwa ba tloxa le semetseng, ke xore ba tsebile xore motho o hwile. Basadi ba ba sepela ba ikhupeditše dihlôxô. ba dirile ~~xi~~ dikopodi.

Xa xo lliwe xo ~~xpx~~ sepelwa fêla ka setu. Xomme xe ba fihlile ba išwa ka ntlong ya mohu xo yo mo hlôbôxa.

Fêela xe ba batamêla motse ba thôma sellô se se boifišaxo ruri. E le "Jonna joo! Mma-we-e-e" banna le bôna e le "Baba-bee-e".

2

Xo bolêlwa xo llwa bangwê bile ba rêta ka bohloko bya sellô.

Xe ba bo mohu ba fihlile ba feletše, xo nyakwa ntlo (lebitla), xomme xware bošexo ba nthša mohu ka moraxo ka xo phula lefaô le lexora. Mme ba mo šohliša xo fihla lebitleng.

Xe ba fihlile o a lôkêlwa mme xo bitšwa basadi xore ba tlê ba mo thšêlê ka mabu.

Xe xo fedile basadi xo dirwa mothaladi mme ba xowa sellô se se šiišaxo ruri; ka moraxo xo bôkôlêla banna ba lebile xaê: O tla ba wa humana ka motseng xo boifiša xo feta tekanyô. Bana bôna ba botšwa xe motho a tšerwe ke phiri.

Xosasa xa xo iša mohlôlôxadi o a alafsa xomme a bê a boulêlwê, xwa feta tsatši leo batho ka moka ba boulêlwa le bana.

3

Ka tsatši la boraro ba a hlapêlêla. Xa xo hlapêlêlwa batho ka moka ba tsêna ka ntlong.

Xe ba se no xo fetša ba a tšwa ba sepela ka samoraxo ba xowa sellô sa xo thšoša ruri. Byale xo bolawa kxomo ya xo hlôbôša metswallê. Mme xwa xobya nama e ntši ka pitša e kxolo, mme ba bowa ba sôbêxêla nama yeo. Ka moraxo xo abya dithoto tšaa mohu tšeo metswallê e swanetšexo xo mo hlôbôxa ka tšôna.

Xe xo fedile xo dulwa bebakana me xwa bitšwa dingaka xoba ngaka xo alafa xapê bahlôlôxadi ba bê ba ba boulêlê xomme ba thôma xo hlobola. Ba nthša dipheeta le masêka, diphešane le bošaba

mme ba šale ba re thswee ba re šiiša ruri. "Lehu xa le na kxoši, le xôrôxa re lebetše."

4

Sexaxešo: II

Lenyalô la baxešo: Ka sexaxešo mehleng yela ya kxalê xe motho a na le masoxana le xe a se na le ôna o be a nyala ngwetši e tlo bopa lapa la xa mokêtê.

Xe motho a tšerwe ke lapa o humana le yêna a iketlile a sa thswenyexe ka selô, xobane ba xa xaxwe ba modirêla ka moka tšeo ba ka di kxônaxo byale ka bao ba naxo le banna ba bôna.

Xe xo yo nyalwa xo nthšwa masoxana xo iša dikxomo boxweng xo ya xo nyala mm'abôna. Xe ba phula ka motse ba boxweng ka xe mma-ditsela a šetše a ba boditše ba a tšwa xo hlakanetša dikxomo e le mekxoši e le "i uu i u u." Mme basadi ba tšea dithupa xo thibêla dikxomo. Mme masoxana ale a swere dithupa le ôna a bêtha basadi bao, xomme xôna ~~xxx~~ moo o tla ka Wa bôna basadi ba xaketše ruri:

5

Xe masoxana a fentše di tsêna ka kxorong, mme xo balwa dikxomo-naka le dinku le dipudi ka mebala ya tšôna ka moka.

Xe di lekane bakxônyane ba a rêrwa mme ba fiwa mosadi wa bôna. Xe di tšwile ka thswanêlô bakxônyana ba a hlaba, ke xore di tlile le "mphaka" wa tšôna.

Mphaka ke engwê yeo e sa balwexo xo-tee le tša lenyalô., Xe dikxomo di tšwile byale xo swanetše xo tšwa tše dingwê tšeo di yaxo le yêna mokxônyana ka nnoši le motho wa xaxwe, byale xo-thwe." Mokxônyana o yo tseba kxôrô." Mohlomong motho o be a nyala motho yeo a sešoxo a mmone le ka leihlô. Byale xe a fihla o bonthšwa mosadi yeo wa xaxwe.

6

Ka moraxo xa sebaka xe dikxomo di tšwile byale xo lokišwa mokete wa xo xoroša. Mma-ditsela o a kakata a kxopêla mosadi mme babo monyana ba nyaka kxomo ya xo kxopêla.. Xe e tšwile, babo monyana ba itokišetša xo thakxa kxoroxô ya ngwana bôna.

Mabêlê a thšêlwa mehlaba metswalô ka moka e a fothokxa xa xo botse, ke mekxošing, mme mabyalwa a ritwa. Byale xa a se no xo hlôtlwa xo nthšwa dipitša tša xo yo bitša bakxônyana.

7 Xe ba tšwêla ba hlakanetšwa ka mekxôši ke, "Kete-ketee, mme banna kxorong ba lahlêlwa motšêxa, ba nwa. Byale xe ba feditše, bakxônyana ba latêla basadi bale ba xo tliša byalwa ba yo tšea ngwetši. Ngwetši yôna e a thšaba e thšaba bakxônyana. Xa ntši e thšabêla xa koko a yôna, mme xa e fihlile mo le xôna e dirêlwa mokete o moxolo kudu ba mo hlabêla dikxomo. Ka moraxo o obšetšwa xaê mme o tsenthšwa ka ntlong. O ikhupeditše sefahloxô xa a bonwe ke motho maahlô.

Byale ka moraxo xa matsatši ao bôna beng ba a beilexo ba laya ngwetši xwa tšwa "lešapêlô" le serotwana sa yôna. Ka moraxo xa seo ngwetši e swanetše xo nthšwa ke ba xa koko a yôna ka ntlong, ka xo mo nthsetša kxomo. Xapê xe e tšwetše ntlê ba boxadi ba nthša sekêtê xore a fetê seferong. Byale ke mphêla ba a sepela ba tla tama ba dirana "Sa-Mankemišane" xo fihla boxadi. Le xôna mo xo dirwa mokete o moxolo kudu.

Xe xo fedile dikxadi ka moka di a tla le tšôna xo tla xo thea leina la bôna; eupya le xaxabô o tloxa a theilwe leina "Mma xwe Matime" xoba a mangwê, xantši xo theêlêlwa ba bangwê ba ba xolo. Xa ntši ngwana wa pele o theea papaxwe, wa bobedi moxolaxwe.

8

Sexaxešo III

Lebollô la baxešo:

Ka sexaxešo xe bana ba bašimane ba belexwe ba xotše xanyenyane, ba bitšwa "mašobothšwana." Mašobothšwana a a thôma xo diša dikxomo tša banna.

Kowa madišong ba phela bohpelô byo bo thata xa-xolo. Xo thwe: Ngwana wa mošimane ke wa banna, ka fao ba phela ka xo hlorišwa le ka xo hlorišana. Xapê le taba ya bôna xa e thsepye ke motho. Xa ba xotše, byale ba bitšwa "Mašoboro" ba thôma xo dirā medirô e mentši e sa lokaxo xa-xolo. Ka xo r'yalo ba nyaka xo ba banna, ba senya ruri xore le banna ba be ba tsôtê.

Xe banna ba thôma xo tsôta o mongwê o tla re "bana ba ba xotše a ba yo wêla (bolla) Mme xe xo ka hwetšwa e le xore "kêta-pele" (Morwa kxoši) ya bôna e sa le ngwana ba swanetše xo

ser. 47

nyaka e mongwê kxošana ya bôna xore ba tšwe ba yê lebolhong.

9 Byale xe ba mo humane, mong wa motse o a tšwa o ya mošatê xo kx[^]kxopêla "Moja". Xe a neilwe Moja ke ba mošatê o boêla xaê o ya xo nyaka ngaka yeo e swanetšexo xo ba swarêla bana.

Xe ngaka e nyakilwe byale "bodika" bo a tšwa. Ka tšatši la mathômô bo yo rêma, mme xa ba se no xo bowa thapama Mašoboro ale a a kxoboketšwa kxorong ba a inamišwa, ba tloxa ka moka le ngaka le mokxalabyê yeo a bitšwaxo ka xore: "Matlala" xo iwa molotong ke mphêla bodika bo hlaxile.

Byale xê, xo tsene lebaka le thata kudu mo basading, "xa ba sa rôbala borôkô, xa ba ja diyang teng." Baditi (batapedi) le bôna ba butšwišitše tsela ya xo ya xaê xosasa le thapama. Xe ba tšwêla basadi ba itswalêlêla ka dintlong ba beile moxopo
10 ntlê lapeng xomme baditi le bôna ba xowa ka lentšu le lexolo xa-xolo. Xo phelwa byalo lebaka le ka baxo kxwedi tše tharo.

Felô ka mo bidika bo lexo ka xôna xa xo sa sepelêla motho wa lešoboro xoba mosadi. Lešoboro lôna xe le ka lahlêxa la bôna bodikana le a swarwa la wetšwa le lôna, xa e le mosadi yêna o tla ka a ikôbêla ka dithupa le mahlapa a banna. Kxalê xôna o be a tšewa a yo dula molotong, mohla xo aloxwa a bolawe a fošetšwe ka mollong. Byale xa xo dutše xo wêlwa bodika bo tsoma diphôôfôlô bo šeba ka tšôna. Batapi bôna o humana ba re xwadi dithupa. O mongwê le o mongwê o na le moditi wa xaxwe yeo a mo tapêlaxo.

Ka moraxo xa sebaka o tla kwa xo bolêlwa xo re: Bo a šatola (bodika).

Ke xore ba tloxa ba aloxa. Mme mohla ba aloxa, xaê xo šitšwe matsoku le ditsiba tše di botse kudu di a šoxwa. Matlala yêna
11 e sa le a tloxa le bodika o sa le kewo. Ka lôna letšatši leo ba tla tsoxa ba aloxa, xo lala xo letilwe "Sefoxojana" xosasa ba a tlôla ba thewa maina ba xoba moxobô o moxolo "Woi woi woi mphohoho" ba hlomile dihlôxô fase ba athile dipatla ba ya xaê, pele e le mekxosi moraxo meloto e a swa. Xa ba sepela xa xo lebelelwe moraxo.

ser. 47

Wa lebêlêla moraxo o boêla moraxo wa wêla kxabong ya mollô wa hwêla xôna. Bao bana ba bôna ba šetšexo Molotong (ba hwile), xo išwa kxapana yela ya makhura le setsiba mma'xwe ke xôna a tsebaxo xore ngwanaxwe o hwile, xobane tataxwe le xe a tsebile kxalê, a ka se bolele selô. Bao ba xoroxilexo ke mokete o moxolo, xo hlabya dikxomo dithobo ke dithobo (Mabyalwa), xobane Mašoboro ale xa sa le Mašoboro, byale ke banna ba rêra melato mantš a bôna a theêlêšwa.

12

Dingaka tša sexaxešo

Dingaka di hola kudu mo xo batho-baso ba xešo. Xe motho a rata xo ithuta bongaka o nea ngaka e e tsebaxo kxomo, ka moraxo o sepela le yôna xo ithuta xore a tle a tsebê dika ka moka tša dingaka. Byale xe a ithutile ruri le yêna o a leswa xo alafa batho le xo thšêla ditaola.

Fêla tše dingwê xa di laole ka ditaola eupya le tšôna di lebêlêla molwetši fêla ka mahlô xoba xo dupa seaparô sa molwetši. Xomme le yêna a fêla a rêta ka mo a tsebaxo ka xôna, ka moraxo a šupe mo mokxwa o lexo xôna.

13

Xe a se no xo kxôna tšeo ka moka o tla tsebêxa xohle xore ke ngaka ya mmakxonthe. Dikxomo di tšwêla di xapya di tlišwa xa xaxwe xo loba dihlako le dihlare tša xo bea metse. Xe xo axwa motse o mofsa felô xo šetše xo xopotšwe yêna. O hlompya xa-xolo mo naxeng xobane ke yêna yeo xa setšaba se le tšietseng tša tlala, pula, malwetši xoba mahung xo bitš^w xa xo yêna xo tla xo ba phekolêla ngwaxa le mahu.

Ka sexaxešo motse xa o axwe fêla xo se dipheko. Xo dirwa lexora la xo dukoloxa motse xwa phokêlwa tikoloxô yeo ka moka. Ngaka ye o tla ba wa humana e hlakxama xohle, e kadieditše meno le marapo le matlalwana a diphôôfôlô le dixaxabi tša mehuta-huta. Sethšithši se le xo kangwa xa se sa kangwa, ke mantlôbô-tlôbô. Xapê ka sexaxešo ngaka ke yôna yeo e bolêlwaxo xore e kxôna xo upa dije tša mabêlê mašemong, ka fao xo tšwa dimphô xo ngaka xo dirêla batho khutšô.

Ngaka ke kxoši lentšu la yôna xa le nyatšwe.

Ka tlwaêlô ba xešo xe ngwaxa o thwasa naxa e swanetše xo phokwa. Pele xa xe matšema a tšwa kxoši e bitša pitšo e kxolo ya sethšaba ka moka, xo tlo phoka naxa le xo dira dipheko, tšaa ngwaxa o mofsa.

Ka tšatši leo mangaka ya kxobokana ruri. Xe xo iwa Mphokeng dintuna ka dintuna di kxobokana le batho ba tsôna,

Xomme xa ba kxobokane, ba tšea dihlabani tša bôna ka moka dilêpê le marumô le dikôtsê tša bôna. Xe ba fihla kxorong ba itaka ka melôra mešidi le dikxohlô tše di thšweu ba hlobolêla ba šala ka ditsiba fêla.

Ba thôma xo xalaxala mokxoši wa mohla marumô, xwa thôma moxobô wa marumô, motho a tšwe a phepela a šupa kowa le kowa ka 15 lerumô xoba selêpê. O tla humana ba šiša vuri e le madira ka nnete. Byale xe xo iwa mošatê ba xoba mexobô yeo ya mohla marumô. Xe ba fihla ba ôma ka xo hlatlamana xa bôna. Xe ba feletše xo tla êma kxoši le yôna ya phepela mekxoši xwa re: U woo-uwoo. Ka moraxo mang le mang o a tšwa a uma kowa le kowa ka lerumô. Bao ba kilexo ba bolaya motho bôna xa ba ume, ba hlaba fase. Xe a bolaile motho o tee o hlaba xa tee, xe a bolaile ba bantši o hlaba xa ntši.

Ka moraxo kxoši e tlisa pholo e kxolo masoxana a bolaya fêla ka matswiei, xomme ya rathêlwa xwa re dinama tše dingwê dingaka tša di nthša xo iša ka mphokeng xo ya xo phoka ka tsôna. Tse di šetšexo di apewa ka pitša e kxolo kxôrô ya dikxakxatha. "Mmalo ba xešong xa se le bone mokete o moxolo o bya ka wa xo phoka."

E. A.

END S. HY.